

Dnr 106-0117/2007

Bil.

Ds 2007:5

Påföljder för psykiskt störda lagöverträdare

REGERINGSKANSLIET
Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2007

ISBN 978-91-38-22700-8
ISSN 0284-6012

Förord

Genom beslut den 7 juli 2005 av dåvarande chefen för Justitiedepartementet uppdrogs åt expeditions- och rättschefen Anders Perklev att biträda i departementet med att göra en översyn av ingripanden mot psykiskt störda lagöverträdare i vissa fall (Ju 2005:K). Den 1 september 2005 anställdes numera rådmannen Karin Jungerfelt för att arbeta som utredningssekreterare inom ramen för uppdraget. Karin Jungerfelt har den 30 april 2006 övergått till annan anställning, men har ändå biträtt vid uppdragets slutförande. Under hösten 2006 har biträde även lämnats av rättssakkunnige Göran Nilsson.

Denna promemoria är resultatet av ett gemensamt arbete av nu nämnda personer. Den är därför skriven i vi-form. Jag är dock ensam ansvarig för förslagen.

Under arbetet har vi sammanträffat med företrädare för berörda myndigheter och andra personer med kunskaper inom området. Vi vill framföra vårt varma tack för de värdefulla synpunkter som vi har fått genom dessa kontakter.

Genom denna promemoria, *Påföljder för psykiskt störda lagöverträdare*, är uppdraget slutfört.

Stockholm i januari 2007

Anders Perklev

Karin Jungerfelt

Göran Nilsson

Innehåll

Sammanfattning	11
Författningsförslag	21
1. Förslag till lag om ändring i brottsbalken	21
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken	27
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.....	29
1 Uppdraget och arbetets bedrivande	31
1.1 Uppdraget	31
1.2 Arbetets bedrivande	33
2 Nuvarande ordning	35
2.1 Det straffrättsliga systemet för psykiskt störda lagöverträdare	35
2.1.1 Inledning	35
2.1.2 Fängelseförbudet	35
2.1.3 Påföljden överlämnande till rättspsykiatrisk vård	36
2.1.4 Särskilt om begreppet allvarlig psykisk störning	37

2.1.5	Kravet på rättspsykiatrisk utredning	39
2.1.6	Åtalsunderlåtelse m.m.	41
2.1.7	Tillfällig sinnesförvirring	42
2.2	Rättspsykiatrisk vård	44
2.2.1	Förutsättningar för vård	44
2.2.2	Upphörande av rättspsykiatrisk vård	45
2.2.3	Överklagande m.m.	47
2.2.4	Vissa övriga bestämmelser	48
2.3	Psykiatrisk vård under verkställighet av fängelsestraff	48
2.4	Psykiatrisk tvångsvård	50
2.4.1	Inledande bestämmelser	50
2.4.2	Förutsättningar för tvångsvård	50
2.4.3	Intagning för tvångsvård	51
2.4.4	Tvångsvård efter beslut av rätten	51
2.4.5	Övergång från frivillig vård till tvångsvård	52
2.4.6	Övergång från rättspsykiatrisk vård till tvångsvård enligt LPT	53
2.4.7	Tvångsvårdens upphörande	53
2.4.8	Överklagande m.m.	53
2.4.9	Vissa övriga bestämmelser	54
2.5	Psykiatrisk vård enligt hälso- och sjukvårdslagen	54
2.6	Uppsåtsfrågor	55
2.6.1	Allmänt om uppsåt	55
2.6.2	Särskilt om uppsåt avseende psykiskt störda lagöverträdare	59
2.7	Straffvärdebedömning och straffmätning avseende psykiskt störda lagöverträdare	61
2.7.1	Brottsbalkens bestämmelser om straffvärde	61
2.7.2	Straffmätning	66
2.7.3	Påföljdsval	68

3 Tidigare överväganden	69
3.1 Inledning	69
3.2 Brottsförebyggande rådets rapport <i>Nytt straffsystem</i>	69
3.3 Betänkandet <i>Psykiiskt störda lagöverträdare</i>	70
3.4 Betänkandet <i>Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten</i>	71
3.5 Fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande <i>Påföljd för brott</i>	72
3.6 1991 års reform	73
3.7 Betänkandet <i>Straffansvarets gränser</i>	73
3.8 Psykansvarskommitténs förslag	75
3.8.1 Bakgrund och behovet av en reform	75
3.8.2 Allmänna utgångspunkter för en reform	75
3.8.3 Kommitténs förslag till ett reformerat system	77
3.8.4 Beredningen av Psykansvarskommitténs betänkande	80
3.9 Lagen om omvandling av fängelse på livstid	82
3.10 En modernare kriminalvårdslag	85
3.11 Nationell psykiatrisamordning	86
3.11.1 Uppdraget	86
3.11.2 Nationell psykiatrisamordnings tidigare förslag	86
3.11.3 Delbetänkandet <i>Vård och stöd till psykiiskt störda lagöverträdare</i>	87
3.11.4 Slutbetänkandet <i>Ambition och ansvar</i>	88
3.12 Anmälningsskyldighet, säkerhet och tillsyn inom psykiatrisk tvångsvård	89
3.13 Annat pågående arbete	90

4	Allmänna utgångspunkter	93
4.1	Uppdragets huvudfrågor	93
4.2	Utgångspunkterna för vårt arbete	94
4.3	Vad består problemet i?	98
5	Överväganden	107
5.1	Möjligheten att döma psykiskt störda lagöverträdare till fängelse	107
5.2	Närmare om valet av lösning	115
5.3	Annan påföljd än fängelse bör väljas som huvudregel	121
5.4	Fängelse bör kunna dömas ut i vissa fall	124
5.5	Straffvärdebedömningen	132
5.6	Undantag för de mest psykiskt störda	134
5.7	Gränsen för straffansvar	141
5.8	Omprovning	145
5.9	Det rättspsykiatriska underlaget	153
5.10	Fortsatt reformarbete	156
6	Konsekvenser av förslagen m.m.	159
6.1	Konsekvenser av förslagen	159
6.1.1	Möjligheten att erhålla adekvat vård	159
6.1.2	Ekonomiska konsekvenser	160
6.1.3	Organisatoriska konsekvenser	162
6.1.4	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet	163
6.1.5	Övriga konsekvenser	163
6.2	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	163

6.2.1	Ikraftträdande	163
6.2.2	Övergångsbestämmelser	163
7	Författningskommentar	165
7.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	165
7.2	Förslaget till ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken	173
7.3	Förslaget till ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning	173
	Bilagor	177
	<i>Bilaga 1</i> Rättspraxis.....	177
	<i>Bilaga 2</i> Vissa medicinska frågor.....	201
	<i>Bilaga 3</i> Vissa statistikuppgifter.....	219

Sammanfattning

Inledning

Vi har haft i uppdrag att överväga frågor som rör det straffrättsliga påföljdssystemet för psykiskt störda lagöverträdare. Bakgrunden till uppdraget är de särskilda regler som gäller för denna kategori lagöverträdare. Den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning får enligt 30 kap. 6 § brottsbalken inte dömas till fängelse. Om en allvarlig psykisk störning föreligger vid tidpunkten för domstolens prövning får rätten, under närmare angivna förhållanden, i stället överlämna den tilltalade till rättspsykiatrisk vård. Detta sker i ungefär 380 fall per år. I övrigt får endast påföljder som inte innebär något frihetsberövande användas, exempelvis villkorlig dom eller böter. Reglerna innebär att någon frihetsberövande påföljd inte kan dömas ut, om den allvarliga psykiska störning efter brottet har avklingat så att någon sådan störning då inte längre föreligger. Det är också tänkbart att, även om rättspsykiatrisk vård döms ut, den dömdes vårdbehov är sådant att utskrivning från vården kan aktualiseras snart efter att vården har påbörjats. Detta kan, beroende på omständigheterna, medföra att det är svårt att åstadkomma en påföljd som står i rimlig proportion till brottets allvar.

Uppdraget

Uppdraget går sammanfattningsvis ut på att förslag skall lämnas till en ändrad reglering dels när gärningsmannen led av en allvarlig psykisk störning vid brottet men inte vid tidpunkten för domstolens dom, dels när gärningsmannen döms till rättspsykiatrisk vård men ingripandet inte står i ett adekvat förhållande till brottets svårhet. Förändringarna skall syfta till att åstadkomma en ordning som innebär att psykiskt störda personer som gör sig skyldiga till allvarlig brottslighet kan mötas av en reaktion som tillgodoser kravet på tillräckligt ingripande åtgärder med hänsyn till det begångna brottet. Enligt uppdraget bör inledningsvis prövas om syftet kan tillgodoses genom mindre genomgripande förändringar av dagens system.

Allmänna utgångspunkter för vårt arbete

Vi har studerat den nuvarande ordningen och skälen bakom denna. Vidare har vi tagit del av tidigare utredningar och förslag till reformer av det straffrättsliga påföljdssystemet för psykiskt störda lagöverträdare. Ett viktigt sådant förslag finns i Psykansvarskommitténs betänkande *Psykisk störning, brott och ansvar* (SOU 2002:3), som regeringen ännu inte har tagit ställning till. Vi har också sammanträffat med en rad företrädare för berörda myndigheter och med andra personer som har särskilda kunskaper och erfarenheter inom området.

Frågan om ansvar och påföljder för brott som begåtts under påverkan av psykisk störning är som helhet mycket komplex. Vi har därför valt att fokusera vårt arbete på de frågor som mera direkt faller under vårt uppdrag. I enlighet med innehållet i uppdraget har en utgångspunkt varit att försöka finna en lösning som kan genomföras utan alltför stora ingrepp i det nuvarande systemet och utan några omfattande ekonomiska eller organisatoriska konsekvenser. En annan viktig utgångspunkt har varit att våra förslag inte skall försvåra ett fortsatt reformarbete inom området.

Problemets omfattning

Av tillgänglig statistik framgår att det är i relativt få fall som problemet ställs på sin spets, dvs. att det vid allvarlig brottslighet varken är möjligt att döma till fängelse eller till överlämnande till rättspsykiatrisk vård. I vilken omfattning det förekommer att överlämnande till rättspsykiatrisk vård faktiskt sker, men vårdtiden blir oproportionerligt kort är svårare att fastställa. Oavsett detta kan konstateras att det nuvarande regelverket i det enskilda fallet kan riskera att leda till en påföljd som framstår som otillräcklig med hänsyn till brottets allvar. Detta gäller särskilt vid mycket allvarlig brottslighet. Problemet har belysts i vägledande avgöranden från Högsta domstolen. Vi har mot denna bakgrund försökt finna en lösning som ger utrymme för att på ett mer nyanserat sätt än enligt dagens system väga de skäl som talar för fängelse mot de skäl som talar däremot.

Bör allvarligt psykiskt störda lagöverträdare över huvud taget kunna dömas till fängelse?

En grundläggande fråga för våra övervägande är om det från principiell synpunkt över huvud taget är möjligt att ändra lagstiftningen så att även den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning kan dömas till fängelse. Det skulle alltså kunna hävdas att förbudet mot att döma till fängelse i sådana fall motiveras av att gärningsmannen på grund av sitt psykiska tillstånd inte skall anses fullt straffrättsligt ansvarig. En sådan slutsats ligger nära till hands med hänsyn till att svensk lagstiftning, till skillnad från många andra länders, inte ställer något krav på tillräknelighet för straffrättsligt ansvar. Den psykiska störningen som sådan kan alltså inte frita från ansvar. Detta innebär att även en allvarligt psykiskt störd person kan dömas till ansvar för brott, så snart kravet på uppsåt, eller i förekommande fall oaktsamhet, är uppfyllt. Fängelseförbudet skulle därför kunna ses som en ersättning för ett krav på att gärningsmannen skall vara tillräknelig vid tidpunkten för brottet.

Vi har emellertid studerat skälen bakom den nuvarande ordningen, och kommit fram till att förbudet mot att döma till fängelse har ett vidare tillämpningsområde än vad som kan motiveras med enbart bristande förmåga att bära ett straffrättsligt ansvar. De ursprungliga motiven bakom den nuvarande ordningen torde till stor del handla om att allvarligt psykiskt störda lagöverträdare skall kunna beredas en bättre vård än vad som kan erbjudas inom ramen för verkställighet av ett fängelsestraff.

Med hänsyn till bl.a. detta har vi gjort bedömningen att det i och för sig är möjligt att införa en ordning som innebär att fängelse kan dömas ut, även om brottet har begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Detta gäller dock inte beträffande den grupp av gärningsmän som utgörs av de mest psykiskt störda. Beträffande de gärningsmän som skulle ha ansetts fria från ansvar om ett krav på tillräknelighet hade funnits, och som alltså inte hade förmåga att förstå gärningens innebörd eller kunde styra sitt handlande, bör enligt vår mening fängelse alltid vara uteslutet som påföljd. Denna grupp kan antas bestå av en knapp fjärdedel av dem som överlämnas till rättspsykiatrisk vård varje år.

Vårt förslag till lösning

Eftersom det i vårt uppdrag ingår att i första hand pröva om syftet med uppdraget kan tillgodoses genom mindre ingripande förändringar av dagens system, har vi försökt finna en lösning som i stora drag bygger på den nuvarande ordningen. Vi föreslår att det nuvarande förbudet mot att döma till fängelse när brottet har begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning ändras till en huvudregel att annan påföljd än fängelse skall väljas. Det skall alltså vara möjligt att under vissa förutsättningar avvika från huvudregeln. Detta bör kunna ske när det finns starka skäl för det, t.ex. när fråga är om mycket allvarlig brottslighet samtidigt som behovet av rättspsykiatrisk vård är litet eller obefintligt. När det gäller den grupp som utgörs av de

mest psykiskt störda och som kan bedömas ha saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter sådan insikt, skall dock enligt vårt förslag aldrig någon annan påföljd kunna komma i fråga än överlämnande till vård.

Som huvudregel bör gälla att annan påföljd än fängelse skall väljas

Även om det alltså från principiell synpunkt skulle vara möjligt att införa en ordning som innebär att en stor andel av de lagöverträdare som i dag överlämnas till rättspsykiatrisk vård i stället döms till fängelse, föreslår vi att andra påföljder fortfarande skall väljas i första hand. Intresset av att den som lider av en allvarlig psykisk störning får adekvat vård talar för detta. Genom möjligheten att förena ett överlämnande till rättspsykiatrisk vård med ett krav på särskild utskrivningsprövning, kan också intresset av samhällsskydd tillgodoses. I ett sådant fall prövar domstol frågan om utskrivning kan ske med hänsyn till risken för återfall. Till detta kommer att vårt påföljdssystem i övrigt bygger på principen att fängelse skall undvikas som påföljd om andra lämpliga alternativ finns. Vi har då tagit hänsyn till att rättspsykiatrisk vård normalt sett pågår under en betydande tid och därför i de flesta fall också innebär en mycket ingripande reaktion på den brottsliga gärningen.

Fängelse bör kunna dömas ut i vissa fall

Vi föreslår alltså att en möjlighet att döma till fängelse även i fall där brottet har begåtts under påverkan av allvarlig psykisk störning skall införas. Denna bör dock utformas restriktivt. Med utgångspunkt från att rätten i första hand skall välja en påföljd som tillgodoser den tilltalades behov av vård anser vi att fängelse skall kunna komma i fråga endast om det finns synnerliga skäl för det. De problem som enligt vårt uppdrag är förenade med den nuvarande ordningen uppträder främst när fråga är om mycket allvarlig brottslighet. En av de omständigheter som kan

tala för att det finns synnerliga skäl för fängelse bör därför vara att straffvärdet är mycket högt. Vi bedömer att det inte bör komma i fråga att döma till fängelse om straffvärdet, sedan den psykiska störningen vägts in, understiger fyra års fängelse. Vidare bör hänsyn tas till den tilltalades vårdbehov. Om vårdbehovet är omfattande eller inte kan tillgodoses inom ramen för verkställighet av ett fängelsestraff talar detta mot fängelse. Dessutom bör vägas in hur framträdande sambandet mellan gärningen och den psykiska störningen är, likaså huruvida det är fråga om återfall i brott eller om gärningen framstår som en engångsföreteelse. Om gärningsmannen själv i samband med gärningen vållat sitt tillstånd genom berusning eller på annat liknande sätt kan detta tala för att synnerliga skäl föreligger att döma till fängelse. Bedömningen skall ske efter en sammanvägning av samtliga omständigheter som är relevanta för straffmätning och påföljdsval.

Straffvärdebedömningen

Genom förslaget att även den som begått en gärning under påverkan av en allvarlig psykisk störning i vissa fall skall kunna dömas till fängelse blir bestämmelserna i 29 kap. brottsbalken om straffmätning tillämpliga på ny grupp av tilltalade. Att brottet har begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning bör enligt vår mening normalt sett leda till att straffet sätts lägre än annars. Det finns i och för sig redan en allmän bestämmelse i kapitlet om att psykisk störning kan beaktas såsom en förmildrande omständighet vid bedömningen av straffvärdet. Denna är emellertid enligt vår bedömning inte tillräcklig i detta avseende. Därför föreslår vi en ny bestämmelse som särskilt tar sikte på de nu aktuella fallen.

Undantag för de mest psykiskt störda

Som vi redogjort för ovan anser vi alltså att det absoluta förbudet mot att döma till fängelse fortfarande bör gälla med avseende på de mest psykiskt störda lagöverträdarna. Den grupp som det är fråga om utgörs av de som vid gärningstillfället till följd av den allvarliga psykiska störningen kan anses ha saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt. Avgränsningen överensstämmer med det krav på tillräknelighet såsom förutsättning för straffansvar som Psykansvarskommittén har föreslagit skall införas i svensk rätt. I dessa fall får alltså enligt vårt förslag inte fängelse dömas ut. I linje med de skäl som ligger till grund för denna bedömning, föreslår vi att också böter, villkorlig dom och skyddstillsyn skall vara uteslutna för denna grupp av lagöverträdare. De påföljder som skall kunna komma i fråga bör alltså vara överlämnande till särskild vård enligt 31 kap. eller 32 kap. 1 § brottsbalken. Därigenom beaktas den bristande förmåga att bära ett fullt straffrättsligt ansvar som kan sägas finnas hos denna grupp.

Vad nu sagts skall dock inte gälla om gärningsmannen själv, genom berusning eller på något annat liknande sätt, i anslutning till gärningen vållat det tillstånd som annars skulle ha inneburit att endast överlämnande till särskild vård fick dömas ut.

Gränsen för straffansvaret

Även när det handlar om gärningar som begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning måste en prövning ske av gärningsmannens uppsåt eller, i förekommande fall, om han eller hon varit straffrättsligt oaktsam. Det generella kravet på att en straffbar gärning skall vara täckt av uppsåt eller oaktsamhet för att utgöra brott gäller alltså även i dessa fall och utgör följaktligen den nedre gränsen för när påföljdreglerna över huvud taget blir tillämpliga. När det handlar om psykiskt störda lagöverträdare kan prövningen av uppsåtet många gånger vara svårare att göra än annars. Detta får emellertid inte innebära att

prövningen sker på ett mindre omsorgsfullt sätt. Vi föreslår inga ändringar såvitt avser dessa frågor.

Omprövning

I undantagsfall kan det, när vården inletts, visa sig att bedömningen i den rättspsykiatriska utredningen av vårdbehovet är felaktig eller missvisande. Detta kan leda till att frågan om utskrivning av den dömda aktualiseras efter mycket kort tid. För det fall omständigheterna är sådana att det står klart att domstolen skulle ha valt fängelse som påföljd om det varit känt att vårdbehovet endast var av sådan ringa omfattning föreslår vi en möjlighet för rätten att på talan av åklagare kunna undanröja en dom på rättspsykiatrisk vård och döma till annan påföljd. För att inte syftet med den rättspsykiatriska vården skall äventyras bör denna möjlighet till omprövning begränsas till att avse omständigheter som framkommer redan i samband med att vården inleds. Bestämmelsen om omprövning får därigenom ett mycket snävt tillämpningsområde. Vi tror ändå att en sådan bestämmelse har en funktion att fylla för att kompensera den osäkerhet som bedömningar av framtida vårdbehov alltid är förenade med.

Det rättspsykiatriska underlaget

Den föreslagna inskränkningen i påföljdsvalet för de mest psykiskt störda gärningsmännen förutsätter att domstolen har ett tillräckligt rättspsykiatriskt underlag för bedömningen av gärningsmannens psykiska tillstånd. Vi föreslår därför att om rätten inhämtar en rättspsykiatrisk undersökning i syfte att bedöma om gärningen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning får rätten förordna att denna även skall omfatta frågan om den misstänkte till följd av den allvarliga psykiska störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt. Förordnandet får

även avse huruvida gärningsmannen själv i anslutning till gärningen vållat detta tillstånd. Vi bedömer däremot att det inte behövs några ytterligare regler för att tillgodose rättens behov av underlag för att kunna ta ställning till om det finns synnerliga skäl för att döma till fängelse.

Konsekvenserna av våra förslag

Våra förslag innebär sammantaget ganska begränsade förändringar av den nuvarande ordningen. Vi bedömer att dessa kan leda till att det högst i något tiotal fall per år döms ut fängelse när denna påföljd i dag är utesluten. Med hänsyn bl.a. till att våra förslag främst tar sikte på fall där vårdbehovet är litet eller obefintligt gör vi bedömningen att förslagen inte påverkar möjligheterna för psykiskt störda lagöverträdare att få adekvat vård. Vi gör också sammantaget bedömningen att förslagen kan genomföras inom berörda myndigheters befintliga ekonomiska ramar.

Fortsatt reformarbete

Vårt uppdrag är begränsat till frågan om att tillgodose intresset av en i förhållande till brottet tillräcklig reaktion även när detta har begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Våra förslag tar också sikte i princip enbart på denna fråga. Samtidigt är vi medvetna om att en mindre reform av detta slag långt ifrån svarar mot det behov som kan anses finnas av en mer genomgripande översyn av den nuvarande ordningen för ansvar och påföljder för brott som har begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Vi betraktar därför inte reformarbetet på området som avslutat genom de förslag som vi lägger fram, utan förordar i stället ett fortsatt sådant arbete. I detta bör ingå att ta ställning till om ett sådant större systemskifte som Psykansvarskommittén har föreslagit skall genomföras. Av intresse i sammanhanget är också det förslag till reformer av den

rättspsykiatriska vården som Psykiatrisamordnaren har lagt fram. Vi bedömer dock inte att ett separat genomförande av våra förslag skulle försvåra ett fortsatt mer genomgripande reformarbete.

Ikraftträdande

Vi bedömer att våra förslag kan träda i kraft den 1 juli 2008.

Författningsförslag

1. Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 29 kap. 3 §, 30 kap. 6 §, 31 kap. 3 § samt 38 kap. 6 och
8 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 38 kap. 2 b §,
av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

3 §¹

Såsom förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende,

2. om den tilltalade till följd av psykisk störning eller sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,

3. om den tilltalades handlande stått i samband med hans uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga,

4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla *eller* 4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla,

¹ Senaste lydelse 1994:458.

5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap.

5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap., eller

6. om den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft starkt nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt.

Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

30 kap.

6 §²

Den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning får inte dömas till fängelse. Om rätten i ett sådant fall finner att inte heller någon annan påföljd bör ådömas, skall den tilltalade vara fri från påföljd.

Om någon begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning skall följande gälla i fråga om valet av påföljd.

1. Rätten skall i första hand välja en påföljd som tillgodoser den tilltalades behov av vård.

2. Fängelse får ådömas endast om det med hänsyn till brottets straffvärde och övriga omständigheter finns synnerliga skäl för det.

3. Om den tilltalade till följd av den psykiska störningen saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt, får inte någon annan påföljd väljas än överlämnande till särskild vård

² Senaste lydelse 1991:1138.

enligt 31 kap. eller 32 kap. 1 § brottsbalken. Detta gäller dock inte om den tilltalade i anslutning till gärningen själv har vållat sin bristande förmåga genom rus eller på något annat liknande sätt.

4. Finner rätten med tillämpning av 1–3 att någon påföljd inte bör dömas ut, skall den tilltalade vara fri från påföljd.

31 kap.

3 §³

Lider den som har begått ett brott, för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter, av en allvarlig psykisk störning, får rätten överlämna honom till rättspsykiatrisk vård, om det med hänsyn till hans psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång.

Har brottet begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, får rätten besluta att särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård skall äga rum vid vården, om det till följd av den psykiska störningen finns risk för att han återfaller i brottslighet, som är av allvarligt slag.

Om det med hänsyn till den tilltalades tidigare brottslighet eller av andra särskilda skäl är påkallat, får rätten i samband med överlämnande till rättspsykiatrisk vård döma till annan påföljd, dock inte fängelse eller överlämnande till

Om det med hänsyn till den tilltalades tidigare brottslighet eller av andra särskilda skäl är påkallat, får rätten i samband med överlämnande till rättspsykiatrisk vård döma till annan påföljd, dock inte fängelse eller överlämnande till

³ Senaste lydelse 1991:1138.

annan särskild vård.

annan särskild vård. *Vad nu sagts gäller inte i de fall där 30 kap. 6 § 3 första meningen är tillämplig.*

38 kap.

2 b §

Har domstol med stöd av 31 kap. 3 § överlämnat någon till rättspsykiatrisk vård, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet, om det i samband med att vården inleds framkommer att den dömdes vårdbehov är väsentligt mindre än vad som kan anses framgå av den utredning som legat till grund för domen, och det är uppenbart att förutsättningar att döma till fängelse enligt 30 kap. 6 § 2 föreligger.

Undanröjs ett förordnande om överlämnande till vård enligt första stycket och dömer rätten till fängelse eller slutet ungdomsvård, skall den tid under vilken den tidigare påföljden verkställts anses som verkställighet av den nya påföljden. Rätten skall i beslutet ange den redan verkställda tiden.

6 §⁴

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 *eller* 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 4 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket eller 28 kap. 11 § första och andra styckena, är en tingsrätt domför med en lagfaren domare.

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2, 2 a *eller* 2 b § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 4 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

8 §⁵

I mål om åtgärd enligt 2 *eller* 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 4 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömda tillfälle att yttra sig. Begär denne att bli hörd muntligen, skall han eller hon ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande

I mål om åtgärd enligt 2, 2 a *eller* 2 b § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 4 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömda tillfälle att yttra sig. Begär denne att bli hörd muntligen, skall han eller hon ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens

⁴ Senaste lydelse 2006:891.

⁵ Senaste lydelse 2006:891.

av saken sker genom beslut. avgörande av saken sker genom beslut.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde ges tillfälle att yttra sig.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.
 2. För brott som någon har begått under påverkan av en allvarlig psykisk störning som avses i 30 kap. 6 § får inte dömas till fängelse, om gärningen har begåtts före ikraftträdandet.
 3. Bestämmelserna i 38 kap. 2 b § får inte tillämpas med avseende på brott som har begåtts före ikraftträdandet.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §⁶

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han eller hon för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt eller i särskilt ungdomshem med stöd av 32 kap. 5 § brottsbalken, skall han eller hon vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han eller hon för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket, skall han eller hon anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han eller hon för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket *eller på en sjukvårdsinrättning för rättspsykiatrisk vård med stöd av 31 kap. 3 § brottsbalken*, skall

⁶ Senaste lydelse 2006:893.

dömde, skall ersättning till han eller hon anses som häktad
försvararen alltid betalas av för brottet. Har offentlig
staten. försvarare förordnats för den
dömde, skall ersättning till
försvararen alltid betalas av
staten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

I brottmål får rätten besluta om rättspsykiatrisk undersökning i syfte att kunna bedöma

1. om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken, eller

2. om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning.

Ändamålet med undersökningen skall anges i rättsens beslut. Avser beslutet en undersökning enligt första stycket punkt 1 skall av beslutet framgå om undersökningen skall omfatta förutsättningarna för vård med särskild utskrivningsprövning.

2. om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning *och i så fall störningens betydelse för frågan om ansvar för brott.*

Ändamålet med undersökningen skall anges i rättsens beslut. Avser beslutet en undersökning enligt första stycket punkt 1 skall av beslutet framgå om undersökningen skall omfatta förutsättningarna för vård med särskild utskrivningsprövning. *Avser beslutet en undersökning enligt första stycket punkt 2 får rätten förordna att undersökningen skall omfatta även frågan om den misstänkte*

1. till följd av en allvarlig psykisk störning har saknat förmåga att inse gärningens

innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt, eller

2. i anslutning till gärningen själv har vållat den allvarliga psykiska störningen eller ett sådant tillstånd som avses i punkt 1, genom rus eller på något annat liknande sätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.